

8. Politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU

8.0 Cíl kapitoly

Přednáška rozvíjí znalosti o Evropské unii. Je zaměřena na získání poznatků o politice hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU¹ (zkráceně politika soudržnosti), její historii, strukturálních fondech EU, regionálním členění EU a jeho hierarchii (regiony NUTS). Pozornost je věnována rovněž prioritním cílům politiky soudržnosti. Bližším předmětem zájmu je potom současné programovací období politiky soudržnosti 2014 – 2020.

Politika zaujímá významné postavení v rámci politik Evropské unie. Je jedním ze základů nejen hospodářské, ale i celkové politiky Evropské unie. Výdaje na politiku soudržnosti patří dlouhodoběji k hlavním kapitolám rozpočtu a dosahují zhruba 1/3 výdajů.

8.1 Vývoj, hlavní principy, legislativní a institucionální zabezpečení

8.1.0 Úvod

Politika soudržnosti Evropské unie prošla několika fázemi, které se vyznačovaly určitými specifiky a charakteristikami. Zlomovým okamžikem v jejím vývoji pak byl rok 1988, kdy došlo k její zásadní reformě. Politika byla integrována spolu s částí sociální a zemědělské politiky do tzv. strukturální politiky, byly přijaty principy regionální politiky a zavedena delší plánovací období.

Základní dokumenty, jimiž je legislativně zabezpečena politika soudržnosti Evropské unie lze rozlišit na tzv. primární legislativu a sekundární legislativu. Z hlediska institucionálního zabezpečení je vrcholnou organizací Výbor regionů, jehož členy jsou zástupci regionálních a místních samospráv jmenovaní na dobu 5 let.

8.1.1 Vývoj politiky soudržnosti

Vývojové etapy

- **Období let 1957–1974**

¹ Lze se setkat i s následujícími pojmy: politika soudržnosti, kohezní politika, regionální politika (bývá často mylně označována jako synonymum, jedná se ale o užší pojetí politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti); dříve (před rokem 2007) označována jako strukturální politika.

Počáteční období je charakteristické individuálním přístupem k regionální politice bez významnější mezinárodní koordinace. Hlavní pozornost byla věnována řešení makroekonomických cílů Společenství.

▪ **Období let 1975–1988**

V tomto období vzniká společná koordinace regionální politiky, v roce 1975 je založen Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF); byly vyhlášeny první společné programy regionální politiky.

V roce 1988 došlo k významné reformě, regionální politika byla integrována s částí sociální a zemědělské politiky do tzv. strukturální politiky. Byly přijaty principy regionální a strukturální politiky (viz dále) a zavedena delší plánovací období.

▪ **Období let 1989–1993**

Bylo vyhlášeno pět (fakticky šest) cílů:

Cíl 1 – Rozvoj a strukturální přeměna zaostávajících regionů.

Cíl 2 – Konverze regionů vážně postižených hospodářským úpadkem.

Cíl 3 – Boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti (delší než 12 měsíců) a pracovní integrace mladých lidí (do 25 let).

Cíl 4 – Adaptace pracovní síly na průmyslové změny a změny ve výrobě.

Cíl 5A – Strukturální přeměna zemědělství.

Cíl 5B – Rozvoj a strukturální adaptace agrárních regionů.

Regionální dimenzi měly Cíle 1, 2 a 5B. Byly vyhlášeny i první iniciativy Společenství (např. INTERREG, LEADER aj.).

▪ **Období let 1994–1999**

Cíle byly v podstatě prolongovány z předcházejícího období, rozšířené po přijetí nových členů v roce 1995 o nový regionálně orientovaný Cíl 6 (Rozvoj řídké zalidněných regionů). Významněji byly rozšířeny iniciativy Společenství a zavedeny byly tzv. inovační akce.

Poslední významnější revize byla v roce 1999. Došlo k redukci Cílů i iniciativ Společenství.

▪ **Období let 2000–2006**

Pro období 2000 - 2006 byly vyhlášeny 3 cíle strukturální politiky, na které byla vyčleněna převážná část finančních prostředků ze strukturálních fondů (93,5 % z celkové sumy 194 mld. EUR). Další část prostředků fondů (5,4 %) byla vyčleněna na iniciativy Společenství a menší částky na inovační opatření a technickou pomoc a akce FIG na podporu rybníkářství mimo oblasti podporované z Cíle 1.

Cíl 1 – Podpora rozvoje a strukturální adaptace zaostávajících regionů

- Hlavním zaměřením byla podpora rozvoje zaostávajících regionů; dále byly z tohoto cíle podporovány řídké osídlené regiony (dřívější Cíl 6), nejuvdálenější (zámořské) regiony – dřívější iniciativa REGIS, mírový proces v Irsku – dřívější iniciativa PEACE a města severního Švédska (vyplývá ze smlouvy o přístupu Švédska).
- Základním kritériem bylo HDP na 1 obyvatele regionu NUTS II (měřeno paritou kupní síly), který musel být nižší než 75 % průměru EU (průměr za roky 1994-1996); regiony, které dosahovaly vyšších hodnot, ale získávaly v minulém období pomoc z Cíle 1 dostávaly přechodnou pomoc; kritériem pro řídké osídlené oblasti byla hustota zalidnění méně než 8 obyvatel na 1 km².

Cíl 2 – Hospodářská a sociální koheze oblastí, které čelí strukturálním obtížím

- Podpora čtyř různých typů regionů, kde docházelo k hospodářským a sociálním změnám v průmyslu a sektoru služeb; venkovských regionů, které upadaly z nedostatku ekonomické diverzifikace; městských regionů, které se v důsledku ztráty ekonomických aktivit dostaly do potíží; regionů závislých na rybolovu, procházejících depresí.
- Složitý systém kritérií pro jednotlivé typy regionů stanovený Evropskou komisí, rozšířený o kritéria jednotlivých států tak, aby počet obyvatel žijících na území regionů podporovaných z Cíle 2 nebyl menší než 2/3 populace, která žila na území regionů podporovaných z Cíle 2 a Cíle 5b v letech 1994 - 1999. Každý stát dostal kvótu počtu obyvatel a finanční částka se stanovovala výpočtem podle průměru (41,5 EUR) na 1 obyvatele. I u tohoto cíle byla stanovena území dostávající přechodnou pomoc.

Cíl 3 – Adaptace a modernizace politik a systémů vzdělávání, odborné přípravy a zaměstnanosti

- Rozvoj aktivit týkajících se lidských zdrojů.
- Byl určen pro regiony, které nezískávaly pomoc z Cíle 1.
- Podporoval adaptaci a modernizaci systémů vzdělávání, odborné přípravy a zaměstnanosti v závislosti na ekonomických a sociálních změnách; systémy celoživotního vzdělávání a odborné přípravy; aktivní politiku zaměstnanosti.

Kromě toho byla pro toto programové období umožněna realizace projektů z tzv. Iniciativ Evropského společenství, které vyhlášovala Evropská komise a byla na ně vyčleněna část prostředků Strukturálních fondů. Pro období 2000-2006 byly vyhlášeny 4 iniciativy, na které bylo vyčleněno 10,4 mld. eur – asi 5,4 % rozpočtu strukturálních fondů. Byli jimi INTERREG III na podporu přeshraniční, mezinárodní a nadnárodní spolupráce, URBAN II na Podporu ekonomické a sociální regenerace měst a městských částí procházejících krizovým obdobím, LEADER+ na podporu rozvoje venkovských oblastí a EQUAL na podpora nadnárodní spolupráce při odstraňování všech forem diskriminace na trhu práce.

▪ Období 2007–2013

Nové období přineslo změnu v chápání politiky. Nehovoří se již o strukturální nebo strukturální a regionální politice, ale o tzv. politice soudržnosti. Na období roku 2007 – 2013 bylo na tuto politiku vyčleněno více než 347 miliard EUR (pro ČR více než 26 miliard EUR). Investice

členských států v tomto období byly koncentrovány na cíle vyplývající z tzv. Lisabonské strategie. Prostřednictvím strukturálních fondů a Fondu soudržnosti byly podporovány následující cíle:

Cíl 1 Konvergence - určen pro regiony NUTS II s HDP/ob. nižším než 75 % průměru EU a regiony s HND/ob. nižší než 90 % průměru EU. Na tento cíl bylo pro EU vyčerpáno 81,54 % z celkové finanční částky na politiku soudržnosti. V České republice do cíle spadaly všechny regiony soudržnosti s výjimkou Hl. m. Prahy.

Cíl 2 Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost - určen pro regiony na úrovni NUTS II nebo NUTS I, které přesahovaly limitní ukazatele pro zařazení do cíle Konvergence. Alokováno na něj bylo celkem 15,95 % rozpočtu EU na politiku soudržnosti. V České republice pod něj spadalo Hlavní město Praha.

Cíl 3 Evropská územní spolupráce - určen pro podporu přeshraniční spolupráce, nadnárodní spolupráci; předpokládal zapojení i takové spolupráce, která byla dosud financována z fondů PHARE, ISPA, SAPARD. Z celkové finanční částky na tento cíl bylo vyčleněno 2,52 %.

• **Období 2014–2020**

Lisabonská smlouva doplnila politiku soudržnosti o územní aspekt, proto se v současném programovém období hovoří o „hospodářské, sociální a územní soudržnosti“. Na nové programové období 2014 – 2020 bylo na naplnění politiky hospodářské, a sociální a územní soudržnosti vyčleněno z rozpočtu EU celkem 351,8 mld. EUR (pro ČR alokováno cca 24,5 mld. EUR), což tvoří více než třetinu celkového rozpočtu. Investice jsou v tomto období koncentrovány na cíle vyplývající ze Strategie Evropské unie pro inteligentní a udržitelný růst (tzv. strategie Evropa 2020). Regionální politika EU v současnosti sleduje pouze 2 cíle:

Cíl 1 Investice pro růst a zaměstnanost

Cíl 2 Evropská územní spolupráce

Politika hospodářské, a sociální a územní soudržnosti je v současnosti zaměřena na všechny regiony EU úrovně NUTS II (276 regionů v EU), přičemž nejvíce prostředků je nasměřováno do regionů s HDP/ob. nižším než 75 % průměru EU.

8.1.3 Legislativní a institucionální zabezpečení politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti

Základní dokumenty legislativního zabezpečení:

- **Primární legislativa**

Články ze Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (Lisabonská smlouva) týkající se hospodářské, sociální a územní soudržnosti;

- **Sekundární legislativa**

Nařízení o strukturálních a investičních fondech.

Výbor regionů

Výbor regionů je vrcholnou institucí zabývající se regionální problematikou.

- **Složení:** 350 představitelů regionálních a komunálních samospráv jmenovaných Radou na návrh členských států na období 5 let.
- **Náplň činnosti:** konzultativní orgán; podle smluv musí být vždy konzultován v záležitostech týkajících se regionů a měst, dále v záležitostech zahrnující tyto oblasti:
 - zaměstnanost, odborná příprava, hospodářská a sociální soudržnost, sociální politika, zdraví;
 - vzdělávání a kultura;
 - životní prostředí, změna klimatu, energetika;
 - doprava a transevropské sítě;
 - civilní ochrana a služby obecného zájmu.

Otázka: Kteří představitelé z Vašeho regionu jsou v současném období členy Výboru regionů?

Odpověď: <http://memberspage.cor.europa.eu/>

8.2 Strukturální fondy a další fondy a instituce financující politiku soudržnosti

8.2.0. Úvod

Nástrojem financování politiky soudržnosti v současném programovém období 2014–2020 jsou Evropský fond pro regionální rozvoj a Evropský sociální fond, které tvoří strukturální fondy a Fond soudržnosti (FS, nazýván také Kohezní fond). V rozpočtovém období 2014–2020 došlo k posílení koordinace mezi politikou soudržnosti a některými dalšími politikami, které také přispívají k regionálnímu rozvoji, a to prostřednictvím ustanovení společných pravidel pro tzv. Evropské strukturální a investiční fondy (ESI fondy). Podmínky a pravidla pro fungování všech ESI fondů jsou z evropské úrovně definována nařízením EP a Rady č. 1303/2013 (tzv. obecné nařízení). Dalšími fondy a institucemi využívanými pro financování rozvoje regionů jsou Fond solidarity, Evropský investiční fond a Evropská investiční banka.

8.2.1 Evropské strukturální a investiční fondy (ESI)

Politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU, která je realizována v rámci sedmiletých cyklů je financována prostřednictvím strukturálních fondů a jiných fondů EU. Pro jednotlivá období bylo možné čerpat z různých fondů, které se postupem času obměňovaly.

V programovém období 2000–2006 byly do strukturálních fondů zahrnuty Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF, vznik v roce 1975), Evropský sociální fond (ESF, vznik 1958), Orientační sekce Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EAGGF, vznik 1962, nahrazen Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova EAFRD v roce 2007, který již ale neplnil funkci strukturálního fondu), Finanční nástroj pro orientaci rybolovu (FIFG,

vznik 1993, nahrazen Evropským rybářským fondem EFF v roce 2007, který již ale neplnil funkci strukturálního fondu). Na politiku HSS byly vyčleněny prostředky také z Fondu soudržnosti (FS, vznik 1994).

V programovém období 2007–2013 byla politika HSS financována ze strukturálních fondů Evropský fond pro regionální rozvoj a Evropský sociální fond. Čerpání prostředků bylo možné rovněž z Fondu soudržnosti.

Další změny přineslo nové programové období 2014–2020, ve kterém jsou nová společná pravidla nastavena pro 5 fondů, které dohromady tvoří **Evropské strukturální a investiční fondy** (ESI fondy). Reprezentuje je Evropský fond pro regionální rozvoj, Evropský sociální fond, Fond soudržnosti, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova a Evropský námořní a rybářský fond. Podmínky a pravidla fungování jsou upravena nařízením EP a Rady č. 1303/2013. Politika soudržnosti je ale financována pouze prostřednictvím EFRR, ESF a FS.

Evropský fond pro regionální rozvoj (EFRR/ERDF)

EFRR je zaměřen na investiční, tedy infrastrukturní projekty. Financovány jsou především investice do sektorů posilujících růst, zlepšování konkurenceschopnosti a vytváření pracovních míst. Prostředky jsou určeny k řešení k řešení hospodářských, environmentálních a sociálních problémů, se zvláštním zaměřením na udržitelný rozvoj měst. Z EFRR jsou příspěvky poskytovány také na projekty přeshraniční spolupráce. Co se týče objemu, je největší ze všech ESI fondů. Pravidla pro fungování EFRR jsou definována v nařízení EP a Rady č. 1301/2013.

Evropský sociální fond (ESF)

Evropský sociální fond je zaměřen na neinvestiční, tedy na neinfrastrukturní projekty. Jeho cílem je podpora vzniku pracovních míst a zaměstnanosti, vzdělávání, sociálního začleňování, boje proti chudobě a funkční státní správy v členských státech EU. Z fondu jsou financovány také projekty zacílené na boj proti diskriminaci, na efektivnost veřejné správy a veřejných služeb. Pravidla pro fungování ESF jsou upravena v nařízení EP a Rady č. 1304/2013.

Fond soudržnosti (FS)

Z Fondu soudržnosti jsou financovány projekty zeleného růstu a udržitelného rozvoje v členských státech s HDP nižším než 90 % průměru zemí EU, kam patří také ČR. Obecně se jedná především o země střední a východní Evropy a Řecko, Kypr, Maltu a Portugalsko. Prostředky jsou cíleny na oblasti transevropské dopravní infrastruktury a zlepšování životního prostředí pomocí intervencí v sektorech dopravy a energetiky. Podporuje také projekty týkající se energetické účinnosti a využívání energie z obnovitelných zdrojů v podnicích a veřejných infrastrukturách. Pravidla pro fungování FS jsou upravena v nařízení EP a Rady č. 1300/2013.

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EZFRV)

Evropský zemědělský fond je zaměřen na podporu zvyšování konkurenceschopnosti odvětví zemědělství a lesnictví, zlepšování životního prostředí, stavu krajiny i kvality života ve venkovských oblastech a podporu diverzifikace venkovského hospodářství. V programovém

období 2014 – 2020 je z něho v ČR financován Program rozvoje venkova. Pravidla pro fungování EZFRV jsou upravena nařízenímí EP a Rady č. 1305/2013, č. 1306/2013 a č. 1310/2013.

Evropský námořní a rybářský fond (ENRF)

Evropský námořní a rybářský fond je zaměřen na financování námořní a rybářské politiky EU. Z fondu jsou prostředky investovány do projektů týkající se mořského i vnitrozemského rybolovu podporující konkurenceschopnost, ochranu a zlepšování podmínek rybolovu. V ČR je z něho financován pouze OP Rybářství s cílem pomoci při přechodu odvětví na udržitelný rybolov. Pravidla pro fungování ENRF jsou upravena v nařízení EP a Rady č. 508/2014.

8.2.2 Další fondy a instituce využívané pro financování rozvoje regionů

Fond solidarity EU

- **Zaměření:** Tento fond EU vznikl až v roce 2002 na podporu oblastí postižených živelnými pohromami a na prevenci proti nim.
- **Priority:** Podporuje obnovu technické infrastruktury, zdravotnictví a školství (ČR dostala z tohoto fondu na odstranění následků povodní finanční částku 129 mil. eur).

Evropský investiční fond

- **Zaměření:** Původně vznikl pro financování akcí budovaných v rámci transevropských sítí (TEN) v oblastech dopravní a energetické infrastruktury a telekomunikací. V současnosti je zaměřen na podporu malého a středního podnikání.
- **Priority:** Je určen pro dvě základní oblasti - poskytování garancí a rizikového kapitálu malým a středním podnikům, především začínajícím a technologicky orientovaným.

Evropská investiční banka

- **Zaměření:** Přispívá k vyváženému rozvoji Evropské unie.
- **Priority:** Nevýdělečným poskytováním půjček podporuje rozvoj méně rozvinutých oblastí; modernizaci nebo konverzi podniků; vytváření nových trvale udržitelných pracovních míst; zlepšení účinnosti a multimodální vyrovnanosti dopravních systémů; zvyšování dostupnosti regionů a zavádění trvale udržitelných dopravních systémů; kompletaci a zlepšení propojenosti energetických sítí, investice do obnovitelných energetických zdrojů a projektů šetřících energii; stimulace nových elektronických služeb a inovačních aplikací.

Otázka: Které státy v současném programovém období mohou čerpat z Fondu soudržnosti? Malá nápověda - jedná se o 15 států.

Řešení: Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Slovensko a Slovinsko

8.3 Regionální členění EU

8.3.0 Úvod

Území členských zemí Evropské unie se pro účely statistických srovnávání člení na tzv. NUTS jednotky. Eurostat používá šest hierarchických úrovní, systém NUTS (zkratka z francouzského Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques) byl v roce 2003 schválen též Evropským parlamentem, i když pouze tři úrovně NUTS 1-3 (V 90. letech Eurostat používal šest hierarchických úrovní NUTS 0 – 5). Přímou vazbu na přidělování finančních prostředků ze strukturálních fondů mají hierarchické úrovně NUTS 2 a NUTS 3, které jsou v České republice představovány v případě NUTS II tzv. regiony soudržnosti, v případě NUTS III kraji.

▪ NUTS 0

Nejvyšší hierarchická úroveň – státy.

▪ NUTS I

Makroregionální úroveň – územní jednotka velkých oblastí (zemí) – v EU 78 jednotek, obvykle umělé konglomeráty nižších jednotek; větší význam má pouze v SRN – spolkové země, Spojeném království (historické země Wales, Skotsko a Severní Irsko a Anglie rozčleněná na obvody regionálních rozvojových agentur) a Belgii (Vlámsko, Valonsko a Brusel). ČR je na této úrovni jednou jednotkou.

▪ NUTS II

Regionální úroveň odpovídající střední úrovni administrativního členění zemí EU (např. regiony ve Francii, Itálii, provincie v Belgii, Nizozemsku, comunidad autonomas ve Španělsku, spolkové země v Rakousku). V současnosti nejdůležitější regionální úroveň. Podle HDP na 1 obyvatele NUTS 2 jsou regiony hodnoceny a případně zařazovány do Cíle 1. V současnosti 211 jednotek - průměrná populační velikost 1,8 mil. obyvatel.

ČR se člení na 8 jednotek:

- Praha
- Střední Čechy (Středočeský kraj)
- Jihozápad (Jihočeský a Plzeňský kraj)
- Severozápad (Karlovarský a Ústecký kraj)
- Severovýchod (Liberecký, Královéhradecký a Pardubický kraj)
- Jihovýchod (kraj Vysočina a Jihomoravský)
- Střední Morava (Olomoucký a Zlínský kraj)
- Moravskoslezsko (Moravskoslezský kraj).

▪ NUTS III

Regionální jednotka odpovídající nižšímu článku administrativního členění (např. Kreise v SRN, departementy ve Francii, provincie v Itálii a ve Španělsku, administrativní jednotky ve Švédsku a Dánsku). Z hlediska regionální politiky důležitá jednotka – váží se na ni kritéria pro Cíl 2 a některé iniciativy Společenství. Dnes 1093 jednotek, průměrná populační velikost kolem 350 tis. obyvatel. V ČR tuto úroveň reprezentují kraje.

- **LAU I (dříve NUTS IV)**

Jediná hierarchická úroveň NUTS, která není obsazena ve všech zemích EU. Je však důležitá pro menší země, kde reprezentuje úroveň administrativního členění (např. Irsko, Lucembursko). V ČR představují tuto úroveň okresy.

- **LAU II (dříve NUTS V)**

Hierarchicky nejnižší jednotka – obvykle obec nebo skupina obcí, resp. městských čtvrtí (v EU 98,4 tis. jednotek). V ČR je touto jednotkou obec.

Systém NUTS byl schválen v roce 2003 Evropským parlamentem.. Rovněž byla schválena rozmezí, ve kterých by měla ležet průměrná populační velikost těchto jednotek v jednotlivých státech. Nižší hierarchické úrovně jsou zatím ponechány v současné velikosti, budou řešeny podle návrhů národních států v blízké budoucnosti.

Tabulka 8.1 Schválené rozpětí pro průměrnou populační velikost jednotek NUTS

<i>Úroveň</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>
NUTS 1	3 mil.	7 mil.
NUTS 2	800 tis.	3 mil.
NUTS 3	150 tis.	800 tis.

Zdroj: Official Journal of the European Union. L 154/1.

Otázka k samostatné úvaze

Představte si územní strukturu České republiky a pokuste se sami vyjmenovat, kterými jednotkami jsou představovány jednotlivé hierarchické úrovně NUTS, kolik těchto jednotek je a u klíčové úrovně NUTS 2 se pokuste vybatvit si i jejich jména.

Řešení ... NUTS 0, 1 – celá ČR, NUTS 2 – kraje soudržnosti (8), NUTS 3 – kraje (14), NUTS 4 – okresy (77), NUTS 5 – obce (cca 6250).

Na úrovni NUTS 2 jsou v ČR tyto jednotky: Praha, Střední Čechy, Jihozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava, Moravskoslezsko.

8.4 Česká republika a politika soudržnosti EU

8.4.1 Česká republika před vstupem do EU

Pro země usilující o vstup do EU byly vytvořeny pomocné nástroje, které měly kandidátským zemím pomoci naučit se pracovat se strukturálními nástroji. Česká republika od počátku 90. let 20. století čerpala prostředky z fondu PHARE (program se širokým záběrem) na regionální

politiku i z části věnované podpoře přeshraniční spolupráce PHARE-CBC, dále prostředky z předstrukturálních fondů ISPA (podpora investic pro zlepšení dopravní infrastruktury a životního prostředí) a SAPARD (podpora rozvoje zemědělství a venkova). Od roku 2004, kdy je ČR součástí EU, čerpá ze strukturálních fondů.

ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-accession)

- **Zaměření:** předvstupní nástroj na podporu investic pro zlepšení dopravní infrastruktury a životního prostředí kandidátských zemí; byl obdobou Kohezního fondu a měl připravit kandidátské země na čerpání z tohoto fondu
- **Podporované oblasti:** kandidátské státy střední a východní Evropy, včetně Bulharska a Rumunska (zvláštní přístup vůči Kypru)
- **Priority:** podpora budování infrastruktury pro dodávky pitné vody, úpravu znečištěných vod, likvidaci pevných odpadů, odstranění znečištění ovzduší; pomoc při modernizaci dopravní infrastruktury a k jejímu napojení na již existující resp. schválené dopravní koridory v EU
- **Kritéria a financování:** Finanční prostředky byly jednotlivým zemím přiděleny podle počtu obyvatel, HDP na 1 obyvatele a podle rozlohy „potřebných“ oblastí; pro ČR bylo vyčleněno v roce 2000 cca 5,5 – 8,0 % z celkové roční částky (ta je asi 1 mld. EUR ročně pro všechny kandidátské země); čerpáno bylo téměř 70 mil. EUR v roce 2000, 67 mil. v roce 2001 a 80,5 mil. v roce 2002.
- **Projekty v ČR:** financování rekonstrukce kanalizačních systémů v Brně, Ostravě, Jihlavě a Olomouci; rekonstrukce vodovodního systému v Podkrušnohoří; ochrana povodí Dyje, čištění řeky Bečvy; modernizace železničních úseků v okolí Přelouče, Zábřehu na Moravě a České Třebové; rekonstrukce silniční rychlostní komunikace R48 v okolí Frýdku-Místku

SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)

- **Zaměření:** speciální program pro rozvoj zemědělství a venkova
- **Podporované oblasti:** venkovské oblasti kandidátských států střední a východní Evropy, včetně Bulharska a Rumunska
- **Priority:** podpora dvou základních typů projektů – posílení konkurenceschopnosti zemědělské výroby (podpora kvalitního podnikání, zavádění kvalitativních norem EU, vyšší úroveň hygieny – oficiální názvy podprogramů Investice do zemědělského majetku; Zlepšování zpracování a marketingu zemědělských produktů) a podpora trvale udržitelného rozvoje venkovských oblastí (zlepšení životního prostředí a infrastruktury ve venkovských oblastech; podpora rozvoje a diverzifikace podnikání v těchto oblastech – oficiální názvy podprogramů Obnova a rozvoj vesnic a venkovské infrastruktury; rozvoj a diverzifikace hospodářských činností zajišťujících rozmanitost aktivit a alternativní zdroje příjmu)
- **Financování:** Celková suma pro kandidátské země je kolem 500 mil. EUR ročně, ČR obdrží asi 22 mil. EUR ročně do roku 2004, celkem 154 mil. EUR.

Program PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring Their Economics)

- **Zaměření:** nejstarší program podpory transformujícím se zemím (původně určen pro Polsko a Maďarsko, postupně i pro další kandidátské země) s velmi širokým zaměřením; – realizovány byly především národní programy pro jednotlivé země zaměřené na převzetí a implementaci evropského práva a na posilování hospodářské a sociální soudržnosti, mezinárodní programy (např. Tempus) a programy přeshraniční spolupráce (PHARE-CBC).
- **Podporované oblasti:** kandidátské státy střední a východní Evropy, včetně Bulharska a Rumunska, dále Albánie, Bosna a Hercegovina, Makedonie, Chorvatsko. V ČR byla speciální podpora určena pro NUTS II Severozápad, Střední Morava a Moravskoslezsko.
- **Priority:** Národní programy měly schváleny dvě základní priority: výstavba institucí a investice související s přijímáním tzv. aquis Společenství – významně orientován i na ekonomický rozvoj, kofinancování investic směřujících k ekonomické a sociální soudržnosti a budování sítě institucí nezbytných pro fungování vnitřního trhu (z celkového rozpočtu PHARE na tyto priority určeno téměř 70 %).
- **Financování:** celé PHARE cca 1,6 mld. EUR ročně, na ČR připadalo kolem 80 mil. EUR ročně – např. v roce 2001 celkem 1,62 mld. EUR, ČR – 84,4 mil. EUR; v roce 2002 národní programy 1,42 mld. EUR, z toho ČR 103,8 mil. EUR.

PHARE-CBC

- **Zaměření:** Po vyhlášení Iniciativy Společenství INTERREG II, která deklarovala podporu přeshraniční spolupráce i na vnějších hranicích ES, byl v rámci programu PHARE zřízen nový subprogram PHARE-CBC (Cross Border Cooperation) zaměřený na rozvoj spolupráce příhraničních regionů zemí sousedících s členskými státy ES; po roce 2000 byl rozšířen i na hranice sousedících států.
- **Podporované oblasti:** původně pro příhraniční oblasti Albánie, Bulharska, ČR, Polska, Maďarska, Slovenska a Pobaltských států; od roku 2000 pro příhraniční oblasti všech střeoevropských a východoevropských kandidátských zemí
- **Priority:** podpora propojení programů s obdobnými programy z Iniciativy Společenství INTERREG III
- **Financování:** V roce 2001-2003 z programu PHARE bylo uvolněno cca 160 mil. EUR ročně, z toho pro ČR – 19 mil. EUR ročně (např. v roce 2001 celkem 163 mil. EUR, z toho ČR 19 mil. EUR); roční částky na jednotlivé příhraniční oblasti – na česko-německou hranici 10 mil. EUR, na česko-rakouskou 4 mil. EUR a česko-polskou 5 mil. EUR (ČR vypracovala se Slovenskem společný programový dokument i pro česko-slovenskou hranici, zatím však neobdržela od EK finance).

Otázka k samostatné úvaze

Poté co jste dočetli pasáž věnovanou představní pomoci, kterou měla Česká republika jako kandidátská země možnost čerpat, se zamyslete a pokuste se si vzpomenout, zda byli v rámci představního fondu ISPA podpořeny i nějaké infrastrukturní projekty ve Vašem kraji. ...

Řešení ... Z fondu ISPA se financovalo např.: rekonstrukce kanalizačních systémů v Brně, Ostravě, Jihlavě a Olomouci, rekonstrukce vodovodního systému Podkrušnohoří, ochrana povodí Dyje, čištění řeky Bečvy, modernizace železnice v okolí Přelouče, Zábřehu na Moravě a České Třebové, rekonstrukce rychlostní komunikace R48 v okolí Frýdku Místku.

8.4.2 Programové období 2000–2006 (2004–2006)

Po vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 se mohla zapojit do čerpání prostředků z fondů EU. Na summitu v Kodani (prosinec 2002) bylo rozhodnuto o přidělení prostředků ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti (Kohezního fondu) nově přijímaným členům na období 2004–2006. Celkem bylo vyčleněno 14,1 mld. EUR ze strukturálních fondů a 7,6 mld. EUR z Kohezního fondu. Česká republika obdržela cca 1,584 mld. EUR ze strukturálních fondů a 0,945 mld. EUR z Kohezního fondu. Na projekty v rámci Cíle 1 bylo vyčleněno téměř 1,454 mld. (čerpat mohly všechny NUTS II mimo Prahu), projekty Cíle 2 a 3 byly určeny jen pro Prahu a vyčleněno na ně bylo celkem 130 mil. EUR. ČR měla dále nárok na finance z Iniciativ Společenství – 68,7 mil. EUR z INTERREGu III a 32 mil. eur z programu EQUAL. V programovém období 2004–2006 bylo v rámci všech cílů realizováno celkem 16 programů podpory fondů EU s celkovou alokací asi 80 mld. Kč.

Strategickými dokumenty pro získání financí z EU pro programovací období 2004–2006 byly **Národní rozvojový plán** předkládaný českou vládou a **Rámec podpory Společenství** předkládaný Evropskou komisí. Finance ze Strukturálních fondů pro Cíl 1 byly pro ČR rozděleny do čtyř sektorových Operačních programů (OP Infrastruktura, OP Průmysl a podnikání, OP Rozvoj lidských zdrojů, OP Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství) a Společného regionálního operačního programu (SROP). Finance pro Cíl 2 byly upraveny tzv. Jednotným programovým dokumentem.

8.4.3. Programové období 2007–2013

Na programové období 2007–2013 bylo z rozpočtu EU vyčleněno celkem 347 mld. EUR, což tvořilo více než třetinu celkového rozpočtu. Investice byly v tomto období koncentrovány na cíle vyplývající ze strategie Evropské unie na pomoc růstu a zaměstnanosti (tzv. Lisabonské strategie). Regionální politika EU tedy sledovala 3 cíle, které byly financovány prostřednictvím strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Rozdělení prostředků fondů EU mezi jednotlivé cíle pro EU a ČR je přehledně zobrazeno v Tab. 8.2.

Tab. 8.2. Rozdělení prostředků fondů EU mezi cíle regionální politiky v období 2007-2013

Cíl	Fondy pro EU27	Fondy pro ČR
-----	----------------	--------------

Konvergence	283 mld. € (cca 7 082,80 mld. Kč)	81,54 %	25,88 mld. € (cca 730,00 mld. Kč)	96,98 %
Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost	54,96 mld. € (cca 1 385,40 mld. Kč)	15,95 %	419,09 mil. € (cca 11,73 mld. Kč)	1,56 %
Evropská územní spolupráce	8,72 mld. € (cca 218,55 mld. Kč)	2,52 %	389,05 mil. € (cca 10,97 mld. Kč)	1,46 %
Celkem	347 mld. €	100,00 %	26,69 mld. € (cca 752,70 mld. Kč)	100,00 %

Pozn. Přepočtení směnného kurzu 1 EUR = 28,2 CZK. Zdroj: Strukturalni-fondy.cz

Strategickými dokumenty pro získání financí z EU byl pro ČR **Národní rozvojový plán** popisující hlavní rozvojové problémy země a za EU **Strategické obecné zásady Společenství**, ve kterých byly definovány hlavní úkoly politiky hospodářské a sociální soudržnosti pro programové období 2007 – 2013. Finálním dokumentem představujícím soulad výše uvedených byl **Národní strategický referenční rámec** ČR vymezující podobu realizace regionální politiky na jejím území. Kromě popisu strategických cílů, způsobu řízení, a koordinace politiky určoval operační programy pro ČR.

Cíl Konvergence

Cíl Konvergence byl zaměřen na podporu hospodářského a sociálního rozvoje regionů NUTS II s HDP/ob. nižším než 75 % průměru pro EU. V České republice byly finanční prostředky k jeho naplnění alokovány z EFRR, ESF a FS a spadaly pod něho všechny regiony NUTS II, kromě Hlavního města Prahy.

V rámci cíle Konvergence bylo realizováno celkem **8 tematických operačních programů** s alokací 21,23 mld. EUR, přičemž nejvíce prostředků bylo alokováno na OP Doprava a OP Životní prostředí:

- OP Doprava
- OP Životní prostředí
- OP Podnikání a inovace
- OP Výzkum a vývoj pro inovace
- OP Lidské zdroje a zaměstnanost
- OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
- Integrovaný operační program
- OP Technická pomoc

Z cíle Konvergence byly vyčleněny prostředky na **7 regionálních operačních programů (ROP)** s celkovou alokací 4,66 mld. EUR. Cílem jejich vzniku bylo zvýšení konkurenceschopnosti regionů, urychlení jejich rozvoje a zvýšení atraktivity regionů pro investory. I když byl každý ROP zaměřen na konkrétní potřeby svého regionu, aktivity byly zaměřeny převážně na oblasti jako dopravní dostupnost a obslužnost, rozvoj území, regionální rozvoj podnikání a rozvoj cestovního ruchu.

ROP NUTS II Severozápad
ROP NUTS II Moravskoslezsko
ROP NUTS II Jihovýchod
ROP NUTS II Severovýchod
ROP NUTS II Střední Morava
ROP NUTS II Jihozápad
ROP NUTS II Střední Čechy

Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost

Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost byl určen na podporu regionů, které nesplňovaly kritéria pro zařazení do cíle Konvergence. Tento cíl byl financovaný z ERDF a ESF a v České republice pod něj spadalo Hlavní město Praha s celkovým rozpočtem 0,42 mld. EUR. V jeho rámci byly realizovány **2 operační programy**:

OP Praha Konkurenceschopnost
OP Praha Adaptabilita

Cíl Evropská územní spolupráce

Cíl Evropská územní spolupráce byl zaměřen na podporu přeshraniční, mezinárodní a nadnárodní spolupráce regionů. Cíl byl financovaný z ERFF a v České republice do něj spadaly všechny regiony s rozpočtem 0,39 mld. EUR. Prostředky bylo možno čerpat z **9 operačních programů**:

OP Přeshraniční spolupráce ČR - Bavorsko
OP Přeshraniční spolupráce ČR - Polsko
OP Přeshraniční spolupráce ČR - Rakousko
OP Přeshraniční spolupráce ČR - Sasko
OP Přeshraniční spolupráce ČR - Slovensko
OP Meziregionální spolupráce (všechny státy EU, Norsko a Švýcarsko)
OP Nadnárodní spolupráce (ČR, Rakousko, Polsko, část Německa, Maďarsko, Slovinsko, Slovensko, část Itálie a z nečlenských zemí část Ukrajiny)
Síťový operační program ESPON 2013 (všechny členské státy, Norsko, Švýcarsko, Lichtenštejsko, Island, kandidátské státy EU)
Síťový operační program INTERACT II (všechny členské státy)

8.4.4. Programové období 2014–2020

Na nové programové období 2014 – 2020 bylo na naplnění politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti vyčleněno z rozpočtu EU celkem 351,8 mld. EUR, což tvoří více než třetinu celkového rozpočtu. Investice jsou v tomto období koncentrovány na cíle vyplývající ze Strategie Evropské unie pro inteligentní a udržitelný růst (tzv. strategie Evropa 2020). Regionální politika EU v současnosti sleduje pouze 2 cíle (Investice pro růst a zaměstnanost, Evropská územní spolupráce) financované prostřednictvím ESI fondů. Pro ČR je alokováno cca 24,5 mld. EUR.

Strategickým a základním zastřešujícím dokumentem pro čerpání finančních prostředků z ESI fondů stanovující hlavní rozvojové a investiční priority ČR při současném naplňování tematických cílů EU (viz níže), je tzv. **Dohoda o partnerství** (nahrazuje Národní strategický referenční rámec z programového období 2007–2013). Kromě toho předložila ČR návrhy operačních programů, které stanovují cíle pro konkrétní oblasti. Všechny dokumenty schvaluje Evropská komise.

Politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti je zaměřena na všechny regiony EU úrovně NUTS II (276 regionů v EU), přičemž nejvíce prostředků je nasměřováno do regionů s HDP/ob. nižším než 75 % průměru EU. V ČR mezi tyto regiony patří všechny kromě Hlavního města Prahy.

Politika soudržnosti na roky 2014–2020 stanovuje 11 tematických priorit odrážejících strategii Evropa 2020 a které jsou upraveny v nařízení EP a Rady č. 1303/2013.

Obr. 8.1.: Tematické cíle EU pro programové období 2014–2020

Alokace České republiky = 23,96 mld. €

Evropský fond pro regionální rozvoj EFRR	Evropský sociální fond ESF	Fond Soudržnosti FS	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova EZFRV	Evropský námořní a rybářský fond ENRF
11,94 mld. €	3,43 mld. €	6,26 mld. €	2,31 mld. €	0,03 mld. €

Rozdělení podpory ESI fondů dle tematických cílů		v mld. €	% alokace
	1. Investice do výzkumu, vývoje a inovací pro praxi	2,51	11 %
	2. Rozvoj využívání informačních a komunikačních technologií	1,07	4 %
	3. Podpora malých a středních podniků	1,34	6 %
	4. Snižování energetické náročnosti ekonomiky	2,25	9 %
	5. Omezování přírodních rizik, povodní a ekologické zátěže	1,32	6 %
	6. Ochrana životního prostředí a využívání přírodního bohatství	2,74	9 %
	7. Modernizace dopravní infrastruktury a ekologická doprava	6,24	27 %
	8. Zvyšování zaměstnanosti a kvalitní pracovní síla	1,38	6 %
	9. Fungující sociální systém a boj proti chudobě	1,98	9 %
	10. Zkvalitnění systému vzdělávání	1,96	8 %
	11. Kvalitní, efektivní a transparentní veřejná správa a instituce	0,18	1 %
	Technická pomoc	0,85	4 %

Zdroj: MMR ČR, 2015

Pro politiku soudržnosti v programovém období 2014–2020 byly stanoveny následující cíle:

Cíl 1: Investice pro růst a zaměstnanost

V rámci cíle 1 je v ČR realizováno **10 národních operačních programů** s celkovou alokací pro ČR ve výši 23,9 mld. EUR. Nejvíce prostředků je vyčleněno na OP Doprava (4,6 mld. EUR), IROP (4,6 mld. EUR) a OP Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost (4,3 mld. EUR). Za realizaci každého operačního programu nese zodpovědnost příslušný řídicí orgán.

OP Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost

- **Řídicí orgán:** Ministerstvo průmyslu a obchodu
- **Zaměření:** rozvoj výzkumu a vývoje pro inovace, rozvoj podnikání a konkurence schopnosti malých a středních podniků, energetické úspory a rozvoj vysokorychlostních přístupových sítí k internetu a informačních a komunikačních technologií

- **Financování:** EFRR

OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

- **Řídící orgán:** Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- **Zaměření:** posílení kapacit pro výzkum, rozvoj vysokých škol a lidských zdrojů pro výzkum a vývoj a rovný přístup ke kvalitnímu předškolnímu, primárnímu a sekundárnímu vzdělávání
- **Financování:** ESF / EFRR

OP Zaměstnanost

- **Řídící orgán:** Ministerstvo práce a sociálních věcí
- **Zaměření:** podpora zaměstnanosti a adaptability pracovní síly, sociální začleňování a boj s chudobou, sociální inovace a mezinárodní spolupráce a efektivní veřejná správa
- **Financování:** ESF / YEI (Iniciativa na podporu zaměstnanosti mládeže)

OP Doprava

- **Řídící orgán:** Ministerstvo dopravy
- **Zaměření:** silniční a železniční doprava, silniční infrastruktura
- **Financování:** FS / EFRR

OP Životní prostředí

- **Řídící orgán:** Ministerstvo životního prostředí
- **Zaměření:** zlepšování kvality vody a snižování rizika povodní, zlepšování kvality ovzduší v lidských sídlech, nakládání s odpady, ochrana a péče o přírodu a krajinu a energetické úspory
- **Financování:** FS / EFRR

Integrovaný regionální operační program (IROP)

- navazuje na sedm regionálních operačních programů a částečně na Integrovaný operační program z programového období 2007–2013
- **Řídící orgán:** Ministerstvo pro místní rozvoj
- **Zaměření:** doprava v regionech, zkvalitnění veřejných služeb, veřejná správa
- **Financování:** EFRR

OP Praha - pól růstu ČR

- **Řídící orgán:** Hlavní město Praha
- **Zaměření:** posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací, udržitelná mobilita a energetické úspory, podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě, vzdělání a vzdělanost a podpora zaměstnanosti
- **Financování:** ESF / EFRR

OP Technická pomoc

- **Řídící orgán:** Ministerstvo pro místní rozvoj
- **Zaměření:** servisní program pro zajištění kvalitní implementace, zajištění administrativní kapacity a monitorovacího systém
- **Financování:** FS

OP Rybářství

- **Řídící orgán:** Ministerstvo zemědělství
- **Zaměření:** udržitelná a konkurenceschopná akvakultura založená na inovacích, konkurenceschopnosti, znalostech a účinnějším využití zdrojů, rozvoj udržitelného chovu ryb v České republice a zajištění rovnoměrných dodávek sladkovodních ryb během roku na domácí trh včetně rozvoje mimoprodukčních funkcí rybníků
- **Financování:** ENRF

Program rozvoje venkova

- **Řídící orgán:** Ministerstvo zemědělství
- **Zaměření:** rozvoj venkova, zlepšení stavu životního prostředí obnovou, zachováním a zlepšením ekosystémů souvisejících se zemědělstvím a lesnictvím
- **Financování:** EZFRV

Cíl 2: Evropská územní spolupráce

V rámci cíle 2 jsou realizovány programy přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce s celkovou alokací 1,6 mld. EUR pro ČR a společně zapojené státy. Pro realizaci programů je vždy nutná účast dvou nebo více států. Realizace zahrnuje např. společnou dopravní infrastrukturu, inovace a komunikační sítě, přeshraniční obchod, společné řízení přírodních zdrojů a propojení městských a venkovských oblastí.

Programy přeshraniční spolupráce (tzv. INTERREG VA)

Interreg V-A Česká republika - Polsko

Interreg V-A Slovenská republika - Česká republika

Interreg V-A Rakousko - Česká republika

Program přeshraniční spolupráce Česká republika - Svobodný stát Bavorsko

Program spolupráce Svobodný stát Sasko - Česká republika

Programy nadnárodní spolupráce (tzv. INTERREG VB)

Program nadnárodní spolupráce Interreg CENTRAL EUROPE

Program nadnárodní spolupráce Interreg DANUBE

Programy meziregionální spolupráce (tzv. INTERREG VC)

INTERREG EUROPE - členské státy EU a 2 partnerské země EU (Norsko a Švýcarsko)

ESPON 2020 - členské státy EU a 4 partnerské země EU (Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko)

INTERACT III - členské státy EU a 2 partnerské země EU (Norsko a Švýcarsko).

PURBACT III - členské státy EU, 2 partnerské země EU (Norsko a Švýcarsko) a přístupující a ostatní státy bez příspěvku z ERDF

***Otázka:** Jak se v ČR nazývá orgán odpovědný za celkovou přípravu a koordinaci v oblasti hospodářské, sociální a územní soudržnosti?*

***Odpověď:** Ministerstvo pro místní rozvoj*

***Otázka:** Které regiony NUTS 2 patří v České republice mezi méně rozvinuté regiony, jejichž HDP je nižší než 75 % průměru EU-28 dle politiky soudržnosti 2014 - 2020?*

***Odpověď:** všechny regiony kromě Prahy*

***Otázka:** Přečtěte si následující charakteristiku. O který dokument se jedná?*

Jedná se o základní zastřešující dokument pro čerpání finančních prostředků z ESI fondů v programovém období 2014–2020. Analyzuje na základě evropských, národních i regionálních strategických dokumentů současnou socioekonomickou situaci České republiky, zdejší disparity, rozvojové potřeby a potenciál, definuje priority a očekávané výsledky pro celé programové období.

***Odpověď:** Dohoda o partnerství*

Doporučená literatura a zdroje:

- BOHÁČKOVÁ, Ivana a Magdalena HRABÁNKOVÁ. Strukturální politika Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-111-6.
- BAUN, Michael J. a Dan MAREK. Cohesion policy in the European Union. London: Palgrave Macmillan, 2014. ISBN 978-0-230-30314-0.

- CVIK, Eva Daniela. Právní aspekty financování regionů soudržnosti. Ostrava: KEY Publishing, 2016. ISBN 978-80-7418-262-4.
- EVROPSKÁ KOMISE. Evropské strukturální a investiční fondy: 2014–2020: Oficiální texty a komentáře. Brusel: Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2015. ISBN 978-92-79-39429-4. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/blue_book/blueguide_cs.pdf
- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. Evropské strukturální a investiční fondy 2014-2020 v kostce. Praha, 2015. ISBN 978-80-7538-009-8. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/dda4e489-df77-4be3-b09d-bb9fec5b6323/ESI_fondy_v_kostce_ISBN-web.pdf